

Szeretet, szerelem, szex Ljudmila Ulickaja:
Odaadó hívetek, Surik
Magvető, Bp., 2007.
Mario Vargas Llosa:
A rossz kislány
csínytevésai
Európa, Bp., 2007.

Más-más kiadó gondozta őket, így nyilván véletlenszerű a megjelenés időbeli egybeesése Ljudmila Ulickaja és Mario Vargas Llosa egymáshoz oly hasonló regényei esetében. Az orosz író és a perui író hősei, Surik és Ricardo mintha egyszerre volnának egymás ikertestvérei és ellentétpárjai. Mindketten fordítók és tolmácsok, munkájuk révén jobbra szabad időbeosztással élnek. Surik, a szinte érzéketlenül önfeladó, a nők kiszolgálására, vizsgáztatására szakosodott fiú úgy válik a nők áldozatává, hogy ezt lelkileg nem ő sínyli meg igazán, hanem az őt kihasználó nők. Úgy váltható aprópénzzé nők iránti szánalma, s működik ő maga afféle szex-automataként, hogy még a maga örömét is megleli ebben, noha nem szerelmes egyikükbe sem. Ricardo viszont úgy érez oltahatatlan szerelmet egyetlen nő iránt, aki kihasználja, újra és újra elhagyja őt, hogy kettejük kapcsolata sosem nyújt számára olyan szexuális kielégülést, amelyben kompromisszum nélkül vehetne részt szerelemre gyulladt lelke. Surik számtalan nő közt csapódik ide-oda, de nem veszi szívére a hányattatásokat (legfeljebb hullafáradt olykor); Ricardo viszont egyetlen nőért rajong, s e nő miatt nemegyszer évekig él önmegtartóztatásban. Surik túléli a nők szerelmeit és a nőket, Ricardo újra és újra majd belehal, beletörik az egyetlen nő iránti szerelembe.

Ulickaja főhősei Surik és anyja, Vera; Vargas Llosaéi Ricardo és a rossz kislány. Az első esetben a férfi az anya (illetve a nagyanya) függvényében képes csak meghatározni önmagát, a két idősebb nő ragaszkodása, figyelme csonkítja meg helyrehozhatatlanul személyisége integritását, önállóságát. A második esetben a férfi szerelme, „társ”-a függeléke, rabszolgája, csak általa tudja kiteljesíteni életét és személyiségét. Surik sorsa, mondhatnánk, fiú-sors, a felnőtté válni, az anyai kötődéstől elszakadni nem tudó fiú sorsa; Ricardóé férfi-sors, a szerelmi-szexuális kötődéstől szabadulni nem tudó férfi sorsa. Ily módon Ulickaja műve a szeretet regénye, minden erotikus töltete mellett; Vargas Llosaé a szerelem regénye, a bizarr-szexuális cselekményszálak ellenére.

Nagyjából szinkronban született könyvekről van szó, s hiába a Llosa-hős orosz irodalom iránti rajongása, nyilvánvaló, hogy e művek nem szolgálhattak egymás számára mintául. Vargas Llosa regénye mögött a talán legjobb

Márquez-regény, a *Szerellem a kolera idején* kísértését sejttem: mindkettő egy életre szóló, akadályok sokaságát leküzdő, végül – úgy-ahogy – beteljesedő szerelemről mesél (még a férfi főhősök is hasonlítanak annyiban, hogy a szeretett nő távollétében szinte aszexuálisak). Nagyon más korban íródtak, tehát igazságtalan az összehasonlítás, sok mindenben különböznek is (Márquez regénye valóban a szerelem modern eposza, Vargas Llosaé ennél több akar lenni), mégis: a perui író műve kevésbé poétikus, kevésbé plasztikus, noha így is lebilincselő olvasmány.

Az orosz író regénye nem kevésbé.

Tulajdonképpen ezzel kellett volna kezdenem: csodálatos olvasmányélményt jelentett e két könyv. Izgalmas, fordulatos cselekmény, szinte tapinthatóan eleven figurák, kiérlelt írói stílus jellemző mindkettőre.

Látszólag hasonlóan kezelik a történelmi-társadalmi kulisszát is: a szerelmi történetek mögött, háttérként jelenik meg a társadalomrajz. Mégis úgy érzem, Ulickajának sikerült ez jobban. Nagyon finom iróniával, néhány jellemző mozzanatban elevenedik meg a szovjet világ (Sztovba apja mint kiskirály, nem induló Zaporozsec, okvetetlenkedő aktivista, áruhiány, sorban állás...), s ez a háttérből felderengő kép ellenpontot képez a nagymama által Verára és Surikra továbbörökített, zárványszerű világgal: e polgári konzervativizmus kényszerű kompromisszumok árán bár, de őrzi a maga integritását, s a család tagjai afféle anakronisztikus csodabogárként hatnak a többiek között. Nevetségesség mégsem ők, hanem a szocializmus kisszerűen nyomasztó világa válik az olvasó szemében. (Ez is érdekes: nem félelmetessé, csak nevetségessé.)

Vargas Llosa ennél többre tör – mégis kevesebbre jut. Harminc év Európáját és Peruját próbálja megfesteni, e kínálkozó ellentét mellett az európai (sőt ázsiai) kultúrák árnyalatait is érzékeltetve. A szabados, lázadó hatvanas évek Párizsa, a hetvenes évek londoni hippi-világa vagy Japán egzotikus kultúrája – és mindegyikkel szemben a katonai puccsok sújtotta, elszegényedő Peru: Vargas Llosa szinte a huszadik század második felének teljes tablóját igyekszik megfesteni. Ez a tabló azonban nem szervesül igazán a regény fő cselekményszálával, szinte illusztratív szerepű, enciklopédikus jellegű – és ezt Ricardo apolitikus beállítódása sem menti teljesen. Leltárszerű az ábrázolás: sem szarkazmus, sem ironia – inkább talán a megértésre törekvő szelídség, csöndes melankólia érzései kísérik a korok bármily sokkoló új jelenségeit.

A cselekményszövés elve is hasonló a két szerzőnél. Surik életének menete a nővel kapcsolatos problémák, sorsfordulók ritmusához igazodik. A nők eltűnése (vagy öngyilkossága, halála) és váratlan feltűnése hoz az életébe némi változatosságot. Az ő sorsának nyúge mégsem

igazán a nő, hanem az anya és nagyanya kettőse: akik a kisfiúra szeretetükkel és törődésükkel rátelepedtek, azokhoz igazítja életét a férfi. Szexuális kicsapongása csak kielégésnek bizonyul ebből a szülők körüli bolygószerű keringésből. Vargas Llosa regényének mind a hét fejezete egy-egy új, Ricardo sorsát befolyásoló szereplő bekapcsolásával kezdődik. Ezek közül Ylial, a néma kisfiú és Arquímedes, a rossz kislány apja a legemlékezetesebbek.

Az Arquímedesszel való beszélgetés a regény felejthetetlen, megható tetőpontja, egyszerűen vérbeli illosás fordulat. A hullámtörőgát-építés csodás elemei, érdekes, valóságosabbnak tűnnek, mint a japán cselekményszál minden bizonnyal nem légből kapott szexuális brutalitásai.

Goretity József Ulickaja fordítása egységes, jó szöveget eredményezett, szinte hiba nélkül. Szőnyi Ferenc Vargas Llosa-fordítása már kétségesebb számomra – de nem feltétlenül a fordító hibájából. Mintha a szerkesztői munka volna – az Európától szokatlanul – felületesebb a kívánatosnál. Mit jelent az, hogy „... nem indíthatom fel a bűnbánatot és az erős fogadást?” (67) Zavaróak a gyakori szóismétlések (kiemelések tölem): „... elhúzódo ügyintézés után sikerült elintéznie...” (107); „A hatvanas évek második felében London vette át Párizstól a divat városa címet, s az onnan kiáramló divat Európából kiindulva az egész világot meghódította. A fiatalok érdeklődésében a könyvek és az eszmék szerepét a zene vette át...” (109 – ez az egész fejezet-kezdet nyögvenyelős magyarul); „... mély levertség vett rajtam erőt, és képtelen voltam kiverni a fejemből...” (246). Olykor nem anaforikus helyzetben sorjáznak egymás után a 'hogya' kötőszók (81, 192). Furcsa magyarul a „nemi táji herpesz” (162), értelmetlen a „Ha Párizsban akarnál maradni, nálam otthon találva” párbeszéd részlet (177), mosolyfakasztó a „Forró tusfürdőt vettem” (265), Stan és Pan helyett zavaró „Laurel és Hardy-film”-ről (276), magyartalan „orr-fül-gége” szakorvosról beszélni (413).

És mintha Vargas Llosa sem tudná teljes biztonsággal kézben tartani a négy évtizednyi időt egybefogó szálakat.

Ricardo a gorbacsovi politika enyhüléséről, Szentpétervárra visszakeresztelt Leningrádról ad hírt (302) még a házassága előtt, amely aztán 1982 októberében (354) kötetik meg! És a 385. oldalon Lilynek az a Lucy ajánlékozta tovább kinőtt ruháit, akiről a 9. oldalon megtudtuk, hogy egy évvel fiatalabb és „kicsit alacsonyabb”. Persze, mindezek ellenére *A rossz kislány csínytevésai* hamisítatlan Vargas Llosa-olvasmány...

Ulickaját csak néhány éve olvashatunk magyarul, míg Vargas Llosa vagy negyven éve jelen van a magyar könyvpiacra, töretlen sikerrel. Mindkettejük teljes (magyarul hozzáférhető) életművének ismeretében állítom, Ulickaja regényei közül talán ez a legjobb, noha a *Médeia és gyermekei* is hasonló kvalitású. Realista nagyregény, nevelődési regény, családregegy, erotikus pikareszk. Varga Llosa jóval terjedelmesebb életműve hullámozott színvonalú. Néhány csodálatos alkotás mellett (mint amilyen a *Háború a világ végén*, a *Pantaleón és a hölgyvendégek* meg a *Julia néni és a tollnok*, illetve a *Kölykök* című kisregény) van nem egy jó regénye (*Négy óra a Catedralban*, *A Zöld Palota*,

A Kecse ünnepe, *Halál az Andokban*, *A beszélő*, *Ki ölte meg Palomino Molerót?*) és egy-két közepes (*Mayta története*, *Édenkert a sarkon túl*, a Don Rigoberto-regények). *A rossz kislány csínytevésai* az első és második kategória között van valahol: talán a kelleténél jobban súrolja a giccset, mint remekművei (hisz a legnagyobb művek mindig valahol a giccs határán járnak), hibái is szembetűnőbbek; mégis lefegyverzőbb, zavarba ejtőbb regény, mint a nagy diktátor-történetek vagy krimihez közelítő kísérletei.

Oroszországtól Nyugat-Európán (és Japánon) át Peruiig: igazán érdekes, kalandos utazás. Számomra izgalmasabbat, emlékezetesebbet nem hozott a 2007-es év világirodalmi termésé. (Ricardo egyhelyütt nem túl élvezetes fordítani valóiról beszél, többek között az azóta Nobel-díjas Doris Lessinget említve. Való igaz, Ulickaját vagy Vargas Llosát olvasni is nagyobb élvezet...)

Nagy Gábor